

UDK 930.253.4:929 Lampret J.

Osebni fond Jožeta Lampreta (1903-1969)

LJUBA DORNIK ŠUBELJ

mag., svetovalka direktorja, vodja Oddelka za dislocirano arhivsko gradivo III, Arhiv Republike Slovenije, Linhartova 3a, SI-1127 Ljubljana

IZVLEČEK

V prispevku je podan prikaz osebnega fonda katoliškega duhovnika Jožeta Lampreta, rojenega 19. 1. 1903 v Šoštanj, umrlega 23. 5. 1969 v Ljubljani. Bil je udeleženec narodnoosvobodilnega gibanja, verski referent 14. divizije NOV in POS. Zaradi svojega verskega delovanja med partizani ga je ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman decembra 1943 suspendiral. Po vojni je bil član verske komisije pri predsedstvu vlade LRS in eden od pobudnikov ustanovitve Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov; gradivo o tem obsega skoraj tretjino Lampretovega osebnega fonda. Ostali del fonda predstavljajo osebni dokumenti ter osebna in uradna korespondenca; velik del se nanaša na njegova prizadevanja za pravico do ponovnega opravljanja duhovniškega poklica in s tem rehabilitacije. To je tudi dosegel le nekaj let pred svojo smrtjo.

ABSTRACT

THE PERSONAL ARCHIVE FOND OF JOŽE LAMPRET (1903-1969)

The paper describes the personal archive fond of a catholic priest Jože Lampret. He was born on the 19th January 1903 in Šoštanj and died on the 23rd May 1969 in Ljubljana. He took part in the national liberation movement. He was an official for religious affairs of the 14th Division of the National Liberation War and of the Slovene Partisan detachments. The Ljubljana bishop Gregorij Rožman suspended him in December 1943 because of his religious activities among the partisans. After the war he was a member of the Commission for the Religious Affairs in the Government of the People's Republic of Slovenia and one of the initiators for the establishment of the Cirilmetodijsko društvo society of catholic priests. Almost a third of Lampret's personal fond consists of the society's material. The rest consists of personal papers and personal and formal correspondence. A substantial part of the correspondence relates to his efforts to win back the right to practice the clerical profession and through this his right to rehabilitation. He succeeded only a few years before he died.

"Predmet: Prošnja za spregled od iregularnosti.

Prečastiti Lavantinski škofijski ordinariat v Mariboru.

V zvezi s tamkajšnjim dopisom z dne 28. 8. t.l. in rešitvijo škofijskega ordinariata v Ljubljani z dne 15. 9. t.l. (ki jo prilagam) ter v zvezi z osebnim razgovorom s presvetlim pomožnim škofom dr. Maksimiljanom Držečnikom ter preč. g. prelatom in gen. vikarjem dr. Franc Cukalom dne 4. t.m. pošiljam sledečo vlogo:

Podpisani je bil meseca decembra leta 1943 od ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana suspendiran a iurisdiccione et divinis. (Ljubljanski škof. list l. 1943 str. 86). Imenovani namreč ni izpolnil predpisov kanonov 874 in 1328 C.z. Podpisani je šel meseca septembra 1943 z vednostjo prevz. g. dr. Viktorja Burića škofa senjsko-modruškega kot partizanski duhovnik v Slovenijo. Od Glavnega štaba NOV in POS je bil še istega meseca imenovan za verskega referenta XIV. divizije. V tej formaciji je podpisani vršil dušnopastirske posle t.j. delil je zakramente za umirajoče težko ranjenim borcem, cerkveno zaprsegal novake, prostovoljce in mobilizirance;

vršil cerkvene pogrebne obrede, maševal in pridigoval itd. Radi rednega dušnega pastirstva med tamk. civilnim prebivalstvom, na teritoriju ljubljanske škofije.

Sedaj nastane vprašanje, čemu in zakaj sem vršil vse te dušnopastirske posle na teritoriju ljubljanske škofije ne da bi si preje pribavil potrebna dovoljenja kakor to zahteva C.z. v kan. 874 in 1328. Za to navajam sledeče razloge:

1./ Takratno osvobojeno ozemlje, osvobojeno po formacijah NOV in POS je bilo brez vsakih legalnih zvez z okupiranim ozemljem torej tudi od mesta Ljubljana, kjer je bil sedež ordinarija ljubljanske škofije. Med Ljubljano in osvobojenim ozemljem ni bilo takrat nobene legalne občevalne zveze. (točki 2 in 3 v citatu izpuščam)

Salus animarum et populi suprema lex esto. To dvoje me je gnalo in vodilo v partizane. Prepričan sem, da sem storil vse za blagor neumrjočih duš in za blagor svojega takrat tako strašno trpečega naroda. Radi tega sem bil suspendiran. Prav radi teh visokih in idealnih nagibov sem vzel nase težko breme partizanskega življenja. Suspenza in njegove obveznosti v svoji vesti nisem mogel priznati. Kaj bi namreč

pomenil duhovnik v partizanskih edinicah, ki ne bi maševal, delil sv. zakramentov, ki ne bi pridigoval in ne poučeval v takratnih partizanskih šolah verouka. Takšen duhovnik bi bil kakor okleščeno drevo."¹

19. januarja 2003 je minilo sto let od rojstva Jožeta Lampreta in deset let, odkar je Marija Dornik, njegova sorodnica in izvršiteljica oporoke, podarila njegov osebni fond Arhivu Republike Slovenije.

V prošnji za spregled iregularnosti, s katero sem začela predstavitev njegovega osebnega fonda, se skriva njegovo osnovno eksistenčno vprašanje. Bil je katoliški duhovnik, ki se je že kot srednješolec, nato pa v letih študija najprej v Ljubljani na pravni fakulteti in nato na bogoslovju v Mariboru spoznal z marksizmom, ki ga je hotel tudi na podlagi svojega spoznavanja življenjskih razmer najrevnejših slojev prebivalstva v župnijah, v katerih je maševal, pomagati uresničiti za boljši jutrišnji dan. Po oceni naslovnega škofa Grmiča na proslavi Lampretove stoletnice v Šoštanju je bil s svojo teologijo revolucije in teologijo osvoboditve vsaj dvajset let pred podobnimi pojavi v Južni Ameriki. Vendar je umrl žalosten, razočaran in zagrenjen, nerazumljen tako pri soborcih kot v vodstvu katoliške cerkve in po svoji oceni zlorabljen od politične oblasti, v Ljubljani 23. maja 1969.²

Jože Lampret se je rodil v Šoštanju 19. 1. 1903 očetu Jožefu in materi Mariji, roj. Rajšter. Oče je bil iz Stične na Dolenjskem. Od tam se je leta 1898 preselil v Šoštanj. Podjeten, narodno zaveden in sposoben je že leta 1903 v Šoštanju zgradil strojnomizarsko delavnico, v tisti dobi eno največjih in najmodernejših v Sloveniji. Kot so zapisali ob njegovi smrti v časopisju, "je v dobrih časih dajal kruha po 30 in tudi 40 mizarjem, samim zavednim slovenskim ljudem, pa tudi bratom Čehom. Da je tako Lampretova tovarna bila zanesljiva opora novo ustanovljenega Sokolskega društva, narodne godbe in vobče slovenske fronte proti prodirajočemu raznarodovanju." Vendar pa je bil tudi ta obrat žrtev dogodarske krize. Razen Jožeta je imel oče še enega sina, Jožetovega polbrata Franca Ravljena, ki se je rodil 10. 10. 1902 v Šoštanju. Sicer ni živel z njimi, se je pa v starosti 22 let prišel učiti k očetu mizarskega poklica, v času očetove smrti pa je bil dodeljen orožniški službi na Gorenjskem.³

Jože Lampret (1903-1969)

V družini ni bilo prav veliko sloge med materjo in očetom. Jože je bil zelo navezan na mamo, ki je bila zelo verna ženica. Ker je zmanjkovalo sredstev za vsakdanje življenje, saj je oče ves denar vlagal v podjetje, sta Jože in mama med prvo svetovno vojno hodila delat h kmetom na dnino, da je mama preživela sebe in sina edinca. Bil je večkrat lačen kot sit, vendar ga je mama znala potolažiti.⁴

V Šoštanju je bila nemška in slovenska šola, Jože – v otroških letih so ga klicali Pepček – je kot sin zavednih Slovencev hodil v slovensko šolo in slovensko telovadno društvo. Kot fantič je tudi ministriral v domači farni in podružničnih cerkvah.

V letih od 1917 do 1924 je Jože obiskoval celjsko gimnazijo. Vpisal se je v dijaško društvo Razor, ki je bilo naklonjeno delavskim gibanjem. Člani krožka so hodili na tečaje, ki jih je prirejela Zadržna zveza, organizirali debatne krožke, razpravljali o socialnem in nacionalnem vprašanju ter študirali literaturo, posebej dela piscev iz kroga krščanskega socializma, na primer Janeza Evangelista Kreka in kmalu tudi marksizma.

¹ AS 1405, Osebni fond Jožeta Lampreta, osebni dokumenti, prošnja za odvezo od izobčenja in dokumenti v zvezi s tem, t.e. 1, a.e. 10.

² Proslavo ob stoti obletnici rojstva Jožeta Lampreta sta 18. januarja 2003 organizirala krajevni odbor ZB NOV Šoštanj in pododbor XIV. divizije v Domu kulture v Šoštanju. O življenju in delu rojaka sta govorila dr. Vekoslav Grmič in general Ivan Dolničar, predsednik ZB NOB Slovenije in Lampretov soborec v XIV. diviziji.

³ ARS, oddelek III. Franc Ravljen – osebni dosje na mikrofilmu.

⁴ Marija Dornik, Duhovnik in revolucionar, Nekaj postaj na življenjski poti Jožeta Lampreta, Borec 10-11, letnik XLII, 1990, str. 912-945.

Prebirali so dnevni tisk in zlasti delavske tednike Glas svobode, Borbo, Delavsko pravico, in pisali članke vanje. Povezovali so se z levičarsko usmerjenimi študenti v Ljubljani, od njih pa so potem dobivali literaturo. V šolskem letu 1923/24 je preko Staneta Kraševca vzpostavil stik s študenti marksisti v Ljubljani. V teh krogih je tedaj potekala razprava o pojmih evangelsko krščanstvo in marksizem, h kateremu se je Jože vse bolj nagibal. Drugo pomembno vprašanje je bilo vprašanje razmerja med jugoslovanstvom in slovenstvom. Pri tem je bil Jože odločno na stališču slovenstva. Ko je oktobra 1924 kot novinar spremljal proces na celjskem sodišču, v katerem so sodili rudarjem, obtoženim zaradi spopada z Orjuno 1. julija 1924, je na podlagi njegovih stenografskih zapiskov s sodišča kmalu izšla knjiga Prvi junij. Bila je takoj zaplenjena. Ko pa se je nekaj pozneje udeležil predvolilnega zborovanja v Šmarjeti pri Rimskih Toplicah so ga izključili iz vseh gimnazij v Sloveniji.⁵

Tako je sedmi in osmi razred dokončal na srbski gimnaziji v Čupriji in tam tudi maturiral.

V šolskem letu 1925/26 se je vpisal na pravno fakulteto v Ljubljani, po dveh semestrih študija pa na teološko v Mariboru. S tem je izpolnil svoji materi največjo željo.

S študijskimi dokumenti – indeksom predavanj juridične fakultete – se tudi začena osebni fond Jožeta Lampreta. Uredila in popisala ga je oktobra 1993 Danijela Juričić Čargo. Obsega 11 tehničnih enot, v katerih so med osebnimi dokumenti tudi v uvodu omenjena prošnja za odvezo od izobčenja in dokumenti v zvezi s tem.⁶

Anketni listič za duhovnike, ki ga je svojeručno izpolnil, je najbolj jedrnato opisano njegovo službovanje. Mašniško posvečenje je prejel v Mariboru 13. 7. 1930. Inkardiran je bil v lavantinsko škofijo; tu je služboval v Sv. Trojici v Halozah od leta 1931 do 1933, v Žetalah od 1933 do 1936, v Ribnici na Pohorju od 1936 do 1937, v Sv. Juriju v Slovenskih goricah od 1937 do 1938 in v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu od 1938 do 1940. V rubriki "Kraji in doba med okupacijo" je navedel takole: od 18. 2. 1940 do 15. 9. 1943 v Senjski škofiji, od 28. 9. 1943 do 15. 5. 1945 verski referent XIV. udarne divizije NOV in POJ, sedaj tajnik verske komisije. Naslov v juniju 1948: Verska komisija pri predsedstvu vlade LRS, Zupančičeva 1.⁷

Te zelo škope biografske podatke bi nekoliko osvetlila. Že iz navedbe krajev, v katerih je služboval je videti, da je deloval v najrevnejših delih SV Slovenije. Tako je o razmerah v eni od svojih župnij tudi pisal. Članek "Materialno duhovna struktura župnije Ribnica na Pohorju", ki je

bil objavljen v reviji Dejanje leta 1938, opisuje posestne razmere v statističnem prikazu, koliko je vseh učencev v župniji in koliko od teh biva v enosobnih stanovanjih in znotraj tega, koliko otrok sploh lahko spi samih. Na podlagi družbenega izvora je opredeljeval učni uspeh šolarjev, prehrano, telesno zaposlitev in poroke v dobi 15 let, na podlagi tega pa je sklepal o moralni ravni prebivalstva v Ribnici. Zaključuje s pregledom izobraževanja, gospodarske samopomoči in politične usmerjenosti in tiska.⁸

Njegova najljubša fara je bila Šmiklavž pri Slovenj Gradcu. V pridigah, ki so jih sicer hodili poslušati od blizu in daleč, je zelo rad razlagal ljudem, da so imeli prvi kristjani enak nauk kot komunisti, skrbeli so drug za drugega. Kot privrženec Kmečko-delavskega gibanja, ki je kasneje preraslo v Zvezo delovnega ljudstva Slovenije je edini v Mislinjski dolini podpisal razglas "Kaj hočemo", natisnjen ilegalno. Oblast je takrat preganjala tako podpisnike kot tiste, ki so razglas širili. Priprli so tudi Jožeta Lampreta in ga odpeljali v Ljubljanske zapore. Po dvanajstih dneh so jih izpustili.⁹

Za Lampreta pa to ni bila edina kazen. Zaradi podpisa razglasa, ki ga je sestavil komunist Franc Leskošek in ga ni hotel preklicati, ga je lavantinski škof Tomažič, njegov predstojnik, poklical na pogovor. Na njegovo zahtevo so ga orožniki izgnali iz Dravske banovine. Postal je izgnanec, ni imel več službe, ne dela, ne domovine.

Vključitev v narodnoosvobodilno gibanje je prav tako sam popisal v vprašalniku za nosilce spomenice 1941. Že oktobra 1941 je začel aktivno delati s prvimi partizanskimi edinicami, ki so se ustanovile v Skarah pri Otočcu. Tu se je povezal z Aleksičem, Stipetom Ugarkovičem – Ninom in drugimi. V Liki je ostal do leta 1943. Leta 1941 so ga italijanske okupacijske oblasti zaprle, iz zavora pa je prišel tako, da so ga zamenjali za nekega italijanskega oficirja. Po izpustu iz zavora je deloval kot aktivist na terenu – bil je član NOO v kraju Bilogu. Po kapitulaciji Italije je odšel v Slovenijo v XIV. divizijo. Na vprašanje št. 21, iz kakšnih razlogov še do tedaj ni prejel spomenice 1941, je prostodušno napisal "Mislim sem, da imajo do nje pravico samo borci NOV in POJ."¹⁰

Na poti iz Hrvaške v Slovenijo je zaprisegel Rabsko brigado. To je bilo prvič, da je duhovnik zaprisegel vojaško enoto. Štela je 1700 inter-

⁵ Jože Lampret, Upornik iz ljubezni, GO ZZB Slovenije, 2003.

⁶ AS 1405, Osebni fond Jožeta Lampreta, uredila in popisala Daniela Juričić Čargo.

⁷ AS 1405, t.e. 1, a.e. 4, osebni dokumenti.

⁸ Jože Lampret, napredni slovenski duhovnik in revolucionar, občinski odbor ZZB NOV Velenje 1981, str. 25-37.

⁹ AS 1473, Policijski komisariat v Mariboru, Predvojne evidenčne pole s fotografijami. J. Lampret je bil fotografiran in daktiloskopiran 22. 11. 1939. S popisne pole je tudi razvidno njegovo znanje tujih jezikov, saj je govoril slovensko, nemško francosko in latinsko.

¹⁰ ARS, oddelek I, Jože Lampret.

nirancev, ki so se vanjo vključili po kapitulaciji Italije. Zaprti so bili v italijanskem koncentracijskem taborišču na Rabu. Brigada je bila kasneje razformirana, saj so bili borci zaradi trpljenja v taborišču nesposobni za daljše pohode. Marsikateri pa je bil kasneje vključen v druge partizanske enote.¹¹

Pot XIV. divizije na Štajersko, ki se je je kot verski referent udeležil tudi Jože Lampret je bila ne le naporna, ampak je zahtevala tudi mnogo človeških žrtev. Brigada se je na poti zmanjšala za polovico, toliko je bilo izgub. Jože Lampret je v njej deloval ne le kot duhovnik ampak tudi kot član kulturniške skupine skupaj s pesnikom Kajuhom, plesalko Brino, ki so ji v globokem snegu pomrzile noge, skladateljem Špikom in drugimi. Njegovo fotografijo, ki jo je posnel Petek, kako nosi ranjence na Paškem Kozjaku, so našli po osvoboditvi v uredništvu Štajerskega gospodarja z nemškim podnapisom "Der Banditenpfarrer Lampret mit XIV. Division der Banditen auf der Flucht in Februar 1944."

Žal pa je bil ta del partizanskega življenja za Lampreta usoden iz dveh razlogov. Na eni strani cerkvene oblasti za njegovo duhovniško delo med partizani niso pokazale razumevanja. O tem sem pisala že v uvodu, več pa nekoliko kasneje.

Še bolj boleče kot to pa so bile insinuacije Lampretovih soborcev, partizanov, kot lahko izvemo iz njegove uradne korespondence.

V njej je med drugimi tudi pismo Viktorja Avblja, med vojno visokega funkcionarja XIV. divizije, ki ga je pisal Franciju Strletu 1. 2. 1914 v zvezi s člankom "Kako je padel Kajuh" v 12. številki revije Borec leta 1963. V njem poziva avtorja, naj popravi krivico, ki jo je storil Jožetu Lampretu, ko je na podlagi nekaterih navajanj napisal, da je dobil dovoljenje oblasti divizije, da si pri nekih faranih v Šmiklavžu poišče skrivališče, da je nagovarjal Kajuha, da stori enako in da je Lampret s svojim odhodom napovedal razkroj kulturno-umetniške skupine. Viktor Avbelj kot eden od odgovornih oseb pri pohodu trdi, da to ni res. Štab divizije je dal Lampretu dovoljenje, da naveže stik s terenom, domačini. To je bilo namreč za ostale politične delavce, ki niso bili iz teh krajev, težko. Za Lampreta, ki je v tej župniji delal že pred vojno in je bil zelo priljubljen, pa je bilo razumljivo, da so ga ljudje lepo sprejeli in z njim tudi ostale borce. Za spremstvo mu je štab določil kurirja, vrniti pa se nista mogla zaradi sovražnih premikov.

Za konec še citat iz Avbljevega pisma: "S tovarišem Lampretom sem ves čas pohoda XIV. divizije veliko govoril; moram ugotoviti, da sem ga spoštoval, še posebej zaradi njegovega zelo prisebnega zadržanja, velike požrtvovalnosti in izrednega tovarištva."¹²

Sam je objavil zabeležke iz svojega partizanskega dnevnika v zborniku "V nove zarje", ki ga je zbral in uredil in je izšel ob deseti obletnici Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LR Slovenije. Zaradi kazni cerkvenega izobčenja leta 1950 in prizadevanj za preklic le-tega pa Lampret ni naveden kot avtor zbornika.¹³

Ko se je vojna končala in se je oglasil pri svojem predpostavljenem škofu Jožetu Tomažiču, ga je prosil za jurisdikcijo. Te sicer ni dobil, dovolil pa mu je škof maševati, pridigati in deliti zakramentov pa ni smel. Lahko bi dobil župnijo, vendar s pogojem, da ne bi politično deloval. To je bil pogoj za to, da sme v celoti opravljati svojo duhovniško službo.

S tem se ni strinjal in minilo je veliko let, preden se je lahko vrnil k opravljanju duhovniškega poklica. Tako je bil od 16. maja 1945 do 31. januarja 1946 referent pri okrožnem odboru OF za Mariborsko okrožje. Od 1. februarja 1946 do 28. februarja 1947 je bil referent pri okrajnem ljudskem odboru Celje okolica. Od 1. marca 1947 do 30. aprila 1947 pa je bil referent pri komisiji za združništvo LRS v Ljubljani.¹⁴

Iz njegovih osebnih dokumentov lahko tudi izvemo, da je bil leta 1945 imenovan za člana pri Sodišču slovenske narodne časti, da je bil delegat glavnega odbora Rdečega križa Slovenije in član glavnega odbora SZDL Slovenije. Bil je tudi imenovan za univerzitetnega profesorja na teološki fakulteti.¹⁵

Njegovo glavno delo v času po vojni je bilo posvečeno komisiji za verska vprašanja in Cirilmetodijskemu društvu katoliških duhovnikov.¹⁶

Leta 1945 se je katoliška cerkev v Jugoslaviji znašla povsem v novih razmerah. Religija je bila v očeh nove oblasti in njene ideologije neznanstvena zabloda in iluzija, ki je povzročila odtujitev človeka, cerkev pa razredna sovražnica, ki bi utegnila zlorabiti verska čustva državljanov in ogroziti revolucionarno oblast. Odnose med državo in katoliško cerkvijo je izrazilo negativno zaznamovalo tudi medvojno ravnanje cerkvenih oblasti, ki se niso postavile na stran odpora proti

¹¹ Iz govora Ivana Dolničarja na proslavi v Šošanju 18. 1. 2003. Z Lampretom sta se prvič srečala na Mašunu, kasneje pa kot soborca na poti XIV. divizije na Štajersko, ki je trajala en mesec, veliko pogovarjala. Od njega je zvedel, kaj pomeni socialna revolucija, česar ni zvedel od svojih predpostavljenih politikomisarjev. V imenu organizacije ZZB NOV Slovenije se je opravičil, ker mu borci v zadnjih letih življenja niso stali ob strani.

¹² AS 1405, t.e. 4, Uradna korespondenca, črke A-Ž 1945-1968, a.e. 2, Viktor Avbelj.

¹³ V nove zarje, Ljubljana 1959.

¹⁴ ARS, Oddelk I, Jože Lampret, potrdilo Oddelka za kadre št. 4/15.

¹⁵ AS 1405, t.e. 1.

¹⁶ Tamara Griesser – Pečar, Duhovščina med nacizmom, fašizmom in komunizmom, Cerkev na Slovenskem v 20. st., Ljubljana 2002, str. 285 do 297.

okupatorju. Katoliška cerkev v Sloveniji je z lojalnostno izjavo julija 1945 res obsodila in obžalovala vsa medvojna nasilna in brezpravna dejanja, vendar se v očeh oblasti ni iznebila krivde. Spor je poglobila tudi nepopustljivost katoliške cerkve do novega družbenega reda v Jugoslaviji, saj je s papežem Pijem XII. na čelu zavračala sodelovanje katoličanov s socializmom in komunizmom. Poleg tega so jugoslovanske oblasti menile, da Vatikan služi zgolj italijanskim interesom in da domača duhovščina, navezana na Vatikan, ne premore dovolj patriotizma, različne religije v večnacionalni državi pa naj bi sejale mržnjo med narodi.¹⁷

Oblast se je odločila za postopno ateizacijo družbe, saj je na eni strani dovoljevala verske obrede, da ne bi odvrnila od sebe vernih množic, na drugi pa je omejevala verouk in izobraževanje duhovnikov ter okrepila ateistično vzgojo otrok in mladine v šolah. Precej ostreje je nastopila proti duhovščini. S sodnimi procesi, med katerimi je bil najbolj spektakularen in mednarodno odmeven proces proti zagrebškemu nadškofu Stepincu jeseni leta 1946, v Sloveniji pa proces proti ljubljanskemu škofu Rožmanu, je obračunavala z opozicijo, v javnosti pa ustvarjala proticerkveno razpoloženje.

Precej strpnejša je bila oblast do duhovnikov, organiziranih v duhovniških društvih. Prek njih je skušala vzpostaviti nadzor nad duhovščino, predvsem pa jo odvrniti od vrha katoliške cerkve in Vatikana.¹⁸

Kljub temu duhovniškim društvom niso priznavali nikakršne politične veljave, saj so bila v njihovih očeh "samo vprašanje notranjega razkrajanja cerkve in hierarhije".¹⁹

Članstvo v duhovniških društvih je bilo povezano tudi z marsikatero ugodnostjo, zlasti s socialnim in zdravstvenim zavarovanjem duhovnikov, pravico do poučevanja verouka v šolah, denarno pomočjo za obnovo cerkva. Od tega pa je bila odvisna celo izpustitev duhovnikov iz zapora.

Prvo duhovniško društvo je začelo delovati v Istri 1948. leta, septembra pa je bilo v Sloveniji ustanovljeno Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov. Do leta 1952 je zajelo približno polovico slovenske duhovščine, vendar se je članstvo že naslednje leto začelo osipati.

Ker skoraj tretjino osebnega fonda Jožeta Lampreta sestavlja gradivo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov podajam pregled naslovov, ki so kot arhivske enote: Pravila CMD, Članstvo CMD, Zapisniki sej odborov in komisij CMD, Občni zbori CMD, Delovanje pokrajinskih in okrajnih odborov CMD, Resolucije in okrožnice, Poročila o delovanju CMD, Anketa 1958, Tečaji CMD, Založniška dejavnost CMD, Nova pot – glasilo CMD, Gradivo študijsko dokumentacijske komisije pri GO CMD, Kulturna in izobraževalna dejavnost CMD in sodelovanje z duhovniki in društvi v drugih jugoslovanskih republikah in korespondenca CMD.²⁰ Posebno enoto predstavlja Zadruga katoliških duhovnikov.

Vatikan je v duhovniških društvih videl zasnovo nacionalne cerkve, zato je proti njim ostro nastopil. Jugoslovanski škofje so 26. aprila 1950 razglasili članstvo v društvih za nezaželeno oziroma "non expedit", tej odločitvi pa je Vatikan avgusta 1950 pritaknil po opominu še ekskomunikacijo predsednika CMD Antona Bajta in pobudnika ustanovitve društva Jožeta Lampreta.²¹

Jugoslovanska vlada je ravnanje Vatikana razumela kot vmešavanje v notranje zadeve ter zahtevala preklic izobčenja in ukrepa "non expedit", vendar je nanj zaman čakala. Do skrajnosti so odnose med državo in katoliško cerkvijo zaostrili sklepi Jugoslovanske škofovske konference, sprejeti med 23. in 25. septembrom v Zagrebu. Škofje so z dekretom "non licet" duhovniška društva prepovedali, na maršala Tita pa naslovili pismo, v katerem so zapisali, da v Jugoslaviji ni popolne verske svobode in da modus vivendi ne bo dosežen, dokler bo oblast cerkvi krtila pravice. Obstoj duhovniških društev so močno nasprotovali, češ, da skuša oblast z njimi spodkopavati versko disciplino. Zapisali so, da bodo duhovniška društva priznali, ko bodo njihova pravila v sozvočju s kanonskim pravom in ko bo cerkvenim oblastem omogočen nadzor nad njihovim delom. Posledica je bila prekinitev diplomatskih odnosov z Vatikanom leta 1952.

Po sprejetju zakona o pravnem položaju verskih skupnosti je dialog med oblastjo in cerkvijo zamrl. Začela pa so se tajna pogajanja, tako da so se odnosi med Jugoslavijo in Vatikanom počasi uredili. Ko je Tito decembra 1959 sprejel predstavnike CMD, med njimi tudi Jožeta Lampreta, je govoril o napredku v odnosih med državo in cerkvijo. Poudaril je, da je obnovev diplomatskih odnosov v rokah Vatikana, jugoslovanska vlada pa si želi sožitja med državo in cerkvijo. Eden od pogojev za normalizacijo

¹⁷ Mateja Režek, *Država in katoliška cerkev v Jugoslaviji (1945-1966)*, objavljeno v zborniku *Država in cerkev*, SAZU Razprave 18, Ljubljana 2002, str. 309-320.

¹⁸ Mateja Režek "Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana" *Odnosi med državo in katoliško cerkvijo v letih 1949-1954*. *Zgodovinski časopis*, let. 53, 1999, št. 3, str. 367-390.

¹⁹ Darinka Drnovšek, *Zapisniki politbiroja CK KPS / ZKS 1945-1954*, Arhivsko društvo Slovenije, Viri št. 15, Ljubljana 2000, str. 211-213.

²⁰ AS 1405, t.e.7 do t.e. 11.

²¹ M. Režek, str. 312.

Dragi Jože!

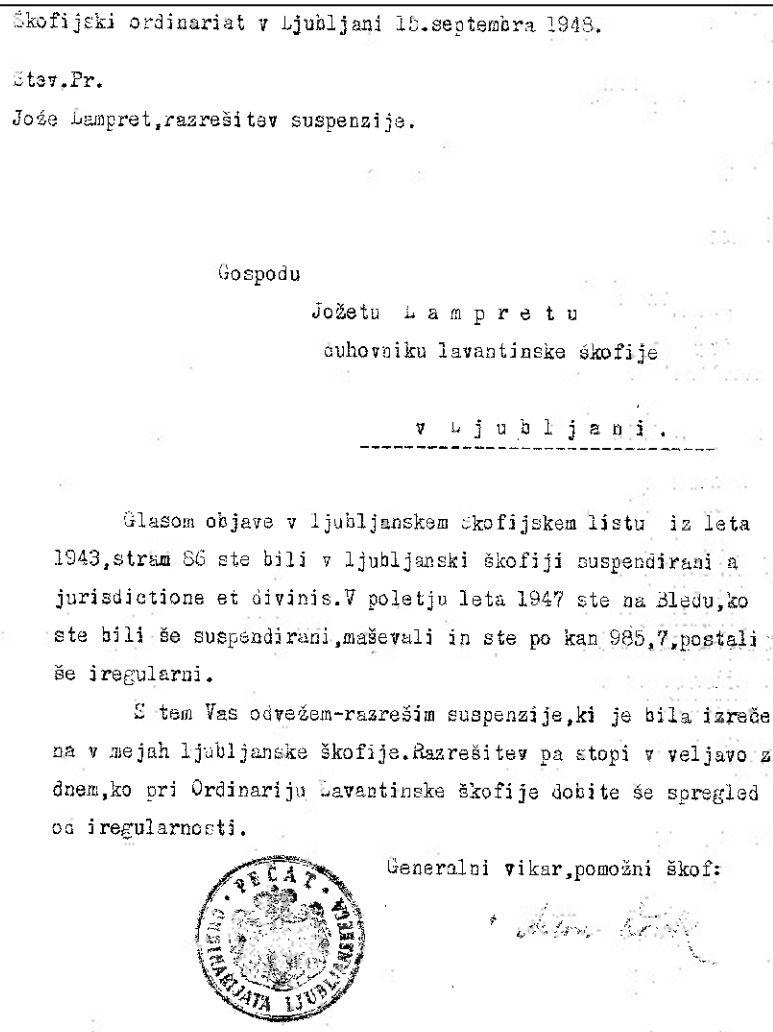
Sigurno se boš začudil, da se ti javlja nekdo Kolenko. No, da se boš dolgo razmišljal, sam se ti predstavim.

Sam Prekmurec, duhovnik kavantske škofije sedaj v službi v Selnici v Medjimurju. Kolega Marc Viktorija, kaplanik Franca, Luskarja itd. - Duhovnik sem postal 1940 leta, a že jeseni 1940 leta, sem moral iti na odličnejše vojaškega rokca v Koroško histrico. In sem ostal vse do Loma bratov Jugoslavce, a 1. 1. 1941 po zlomu sem se vrnil domov v Črenšovce, prejel št. Lendava. Prekmurje je bilo že takrat okupirano po kraljevih. Prosil sem takratnega škofa v Štombachelju, da mi da službo, pa ker me ni hotel sprejeti, češ da sem nekavantske škofije, sem bil prisiljen iti iskati službo v posedi Medjimurje. Tam sem delal službo kaplana v Selnici, pri Rodič Ignacij, gem. vikarij za Medjimurje. Teško je bilo službovati med hrvaškimi duhovniki (ne med parohom). Inač, sam kasneje preporočanja so bili. In končno, ko je prišla nova Jugoslavija, priznam, da sem se naselil v župnijskem domu, ali narodna oblast, ki ljudem stoji na braniku, je prišla na sled našemu delovanju in tako sem se znašel 1946 l. v popravnem domu v Istri Gradski, oboje na 8 let odzema pravde s prisilnim delom. In sem odslužil 20 mesecov proji kazni, pa sem bil poposno odpuščen iz doma. No, ko kraj službovanja odrejema, mi je spet Selnica v Medjimurju.

Toda oni isti duhovnik, brat Katerina, sem naselil 1946 l. ti isti delajo vse možno, samo da se me iznebijo. Zato te, dragi Jože, prosim, svetuj mi kaj mi je storiti. Kot Slovenec, mi je teško tu med Slovaki, najraje bi v Slovenijo da pomagam svojemu ljudstvu in svoji oblasti. Prosim te, povej mi kaj naj storim, ali če lahko ti kaj storim za me. Če boš hotel kaj v deljenem Prekmurju sporoči, da pudaem petro k tebi.

Prav lepo Ti pozdravlja in želi vsako dobro

Juan Kolenko
Kaplan Selnice
Medjimurje

Iz osebnega fonda Jožeta Lampreta, AS 1405

odnosov s strani države je bil tudi preklic cerkvene kazni za Jožeta Lampreta, medtem ko je cerkev za izbris kazni zahtevala od Lampreta, da opravi pokoro, predpisano po kanonskem pravu. Po dolgotrajnem vztrajanju je Lampret sprejel predpisano pokoro, ki je bila pogoj za izbris njegove cerkvene kazni izobčenja in cerkev ga je rehabilitirala.

V osebnem fondu je del posvečen tudi zasebni korespondenci. V njej predstavljata največji obseg dva naslova. Dopisovanje z Ženko Sagadin oz. njena pisma Jožetu Lampretu se nanašajo na Lampretovo delo in bivanje v muzeju NOB v Srecah. Tam je pomagal urejati zbirko in občasno vodil po njej goste. Posebno rad je sprejemal šolske otroke, pa tudi fizično delal na posestvu, da je ob težkem vsakdanjem delu, ki si ga je sam nalagal, nekako pregnal temne misli in jezo v zvezi s svojo usodo.²²

Še obsežnejša pa je korespondenca z Leopoldom Edgarem Lavovom, pleterskim priorjem, njegovim iskrenim prijateljem, pri katerem je prebil veliko časa, mu prevajal knjigo in po letu 1966, ko je bil podpisan protokol med Jugoslavijo in Vatikanom tudi študiral cerkveno literaturo, ki so mu jo predpisali kot pogoj za preklic cerkvene kazni.²³

Prošnje za odvezo od izobčenja so glede na datume med letoma 1948 in 1961. Med koncepti člankov in razprav je tudi njegov dnevnik, ki ga je pisal med študijem cerkvene literature v Pleterjah, ki šteje kar pet blokov, nanje si je izpisoval iz predpisanih besedil, kar kaže, kako resno je vzel zadano nalogo.²⁴

²² AS 1405, t.e. 3, a.e. 101. Ženka Sagadin.

²³ AS 1405, t.e. 3, a.e. 67. Leopold Josip Edgar Lavov.

²⁴ AS 1405 t.e. 2, a.e. Koncepti člankov in razprav.

Ljubljana, dne 12. marca 1966

Prezvišeni gospod
Magr.

Anton V o v k
ljubljski škof

Sobrat Anton Bajt mi je pripovedoval, da ste bili tako ljubeznivi in ste v peticiji, ki ste jo izročili Sv. Konciljski kongregaciji, prosili za odvezo od ekskomunikacije tudi zame. Za to plemenito dejanje in gesto krščanske ljubezni se Vas, prezvišeni, najtopleje zahvaljujem.

Verjamite mi, da mi je odslej nekoliko lažje prenašati to strogo kazen, ki sem si jo nakopal s tem, da sem se z ostalimi sobratmi trudil za ustanovitev Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LRS, ki se z ostalimi stanovskimi društvi v FLN, na svoj način trudi in prizadeva utveriti kar najboljša razmerja med katoliško cerkvi in ljudsko oblastjo.

V zavesti, da sem našel pri Vas, prezvišeni, razumevanje, se Vaši naklonjenosti še nadalje priporočam

in ostajam vedno hvaležno udani

duhovnik apostolske administrature
jugoslovenskega dela goriske nadškofije

Lampret Jože, duhovnik
Ljubljana, Igriška 3/IV.

Iz osebnega fonda Jožeta Lampreta, AS 1405

Zadnja korespondenca je iz februarja 1969, ko mu je Martin Tekavec, njegov dobri prijatelj in duhovniški sobrat, ponujal službeno mesto v Vrapčah pri Zagrebu ali pri šolskih sestrah – obe zunaj Slovenije.

V prejšnjem pismu z dne 5. 11. 1968 pa mu je pisal takole: "Predragi Jože! Tudi na Tvojo rezerviranost zadnji dve leti se ne jezim, preveč Te spoštujem in sem Ti hvaležen.

Za Tvoje ideje pa: prezgodaj si se rodil. Zadnji drugi Vatikanski koncil je ogromno Tvojega potrdil, kar vidiš tudi iz knjige: Vladimir Truhlar: Pokoncilski etos, Celje 1967, Mohorjeva družba."²⁵

V letopisu slovenskih škofij, ki je izšel v

Ljubljani ob 750. obletnici mariborske (lavan-tinske) škofije in ponovni uvedbi koprške škofije z novimi mejami, je med duhovniki, umrlimi v koprski škofiji za leto 1969 vpisan tudi Jožef Lampret, profesor v pokoju, rojen 19. 1. 1903 v Šoštanju, mašniško posvečen 6. 7. 1930 v Mariboru, umrl 23. 5. 1969 v Ljubljani, pokopan na ljubljanskih Žalah.

Po smrti Jožeta Lampreta se je Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov 30. septembra preimenovalo v Slovensko duhovniško društvo in je delovalo do leta 1990, ko se je razpustilo.

Upam, da bo v zgodovini slovenskega naroda kakor tudi katoliške cerkve Jože Lampret dobil mesto, ki ga zasluži kot človek in kot duhovnik.

²⁵ AS 1405, t.e. 4 a.e. Zasebna korespondenca – neznani: Martin je Martin Tekavec, omenjen tudi kot korespondent pod a.e. 4 Martin Tekavec, Dob.